



Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δέκατο τμήμα)

της 25ης Οκτωβρίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Οδηγία 1999/70/ΕΚ – Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – Ρήτρα 5 – Μέτρα για την αποφυγή της καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου – Εθνική νομοθεσία που αποκλείει την εφαρμογή των μέτρων αυτών στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής»

Στην υπόθεση C-331/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Corte d'appello di Roma (εφετείο της Ρώμης, Ιταλία) με απόφαση της 15ης Μαΐου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο την 1η Ιουνίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Martina Sciotto

κατά

Fondazione Teatro dell'Opera di Roma,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δέκατο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύοντα του δέκατου τμήματος, F. Biltgen (εισηγητή) και E. Levits, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: R. Schiano, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 14ης Ιουνίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η M. Sciotto, εκπροσωπούμενη από τους F. Andretta, M. Speranza, V. De Michele και S. Galleano, avvocati,
- το Fondazione Teatro dell'Opera di Roma, εκπροσωπούμενο από τους D. De Feo, M. Marazza και M. Marazza, avvocati,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον G. Albenzio, avvocato dello Stato,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. van Beek και G. Gattinara,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαίσιου για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999 (στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο) και έχει προσαρτηθεί στην οδηγία 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP (ΕΕ 1999, L 175, σ. 43).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Martina Sciotto και του Fondazione Teatro dell'Opera di Roma με αντικείμενο αγωγή με την οποία ζητείται να μετατραπούν οι διαδοχικές συμβάσεις εργασίας της ορισμένου χρόνου, οι οποίες συνήφθησαν για παροχές που πραγματοποιήθηκαν από το 2007 έως το 2011, σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Κατά το άρθρο της 1, η οδηγία 1999/70 αποσκοπεί «στην υλοποίηση της [συμφωνίας-πλαίσιου], η οποία συνήφθη [...] μεταξύ διεπαγγελματικών οργανώσεων γενικού χαρακτήρα (CES, UNICE και CEEP)».
- 4 Το δεύτερο και το τρίτο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαίσιου ορίζουν τα εξής:

«Τα μέρη της παρούσας συμφωνίας αναγνωρίζουν ότι οι συμβάσεις αορίστου χρόνου είναι και θα συνεχίσουν να είναι η γενική μορφή εργασιακών σχέσεων μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Αναγνωρίζουν επίσης ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου ανταποκρίνονται, σε ορισμένες περιπτώσεις, στις ανάγκες τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων.

Η παρούσα συμφωνία καθορίζει τις γενικές αρχές και τις ελάχιστες απαιτήσεις σχετικά με την εργασία ορισμένου χρόνου, αναγνωρίζοντας ότι για τις λεπτομέρειες της εφαρμογής πρέπει να ληφθούν υπόψη τα πραγματικά στοιχεία των συγκεκριμένων εθνικών, τομεακών και εποχιακών καταστάσεων. Η συμφωνία αυτή αναδεικνύει τη βούληση των κοινωνικών εταίρων να θεσπίσουν ένα γενικό πλαίσιο για τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, προστατεύοντάς τους από τις διακρίσεις, καθώς και για τη χρησιμοποίηση συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε μια βάση αποδοχής από τους εργοδότες και τους εργαζομένους.»

- 5 Τα σημεία 6 έως 8 και 10 των γενικών παρατηρήσεων της συμφωνίας-πλαίσιου έχουν ως ακολούθως:
 - «6. εκτιμώντας ότι οι συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου αποτελούν τη γενική μορφή εργασιακών σχέσεων και συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής των εργαζομένων και βελτιώνουν την απόδοση·
 7. εκτιμώντας ότι η χρήση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου βάσει αντικειμενικών λόγων είναι ένας τρόπος για να προληφθεί η κατάχρηση·

8. εκτιμώντας ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο της απασχόλησης σε ορισμένους τομείς, επαγγέλματα και δραστηριότητες που μπορεί να εξυπηρετεί και τους εργοδότες και τους εργαζομένους·

[...]

10. εκτιμώντας ότι η παρούσα συμφωνία παραπέμπει στα κράτη μέλη και τους κοινωνικούς εταίρους για τον καθορισμό των λεπτομερειών εφαρμογής των γενικών αρχών της, των ελάχιστων απαιτήσεων και διατάξεων, ώστε να ληφθεί υπόψη η κατάσταση σε κάθε κράτος μέλος, και οι ιδιαίτερες συνθήκες ορισμένων τομέων και επαγγελμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων εποχιακής φύσης·.

6 Σύμφωνα με τη ρήτρα 1 της συμφωνίας-πλαisiού, σκοπός της είναι, αφενός, η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας ορισμένου χρόνου με τη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων και, αφετέρου, η καθιέρωση ενός πλαisiού για να αποτραπεί η κατάχρηση που προκαλείται από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

7 Η ρήτρα 2 της συμφωνίας-πλαisiού, η οποία τιτλοφορείται «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει στο σημείο της 1 τα εξής:

«Η παρούσα συμφωνία εφαρμόζεται σε όλους τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου που έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας όπως αυτές καθορίζονται από τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις ή την πρακτική σε κάθε κράτος μέλος.»

8 Η ρήτρα 3 της συμφωνίας-πλαisiού, υπό τον τίτλο «Ορισμοί», ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας συμφωνίας:

1. ως “εργαζόμενος ορισμένου χρόνου” νοείται ένα πρόσωπο που έχει σύμβαση ή σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου συναφθείσα απευθείας μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου, η λήξη της οποίας καθορίζεται από αντικειμενικούς όρους, όπως παρέλευση συγκεκριμένης ημερομηνίας, η ολοκλήρωση συγκεκριμένου έργου ή πραγματοποίηση συγκεκριμένου γεγονότος.

2. Για τους σκοπούς της παρούσας συμφωνίας, ως “αντίστοιχος εργαζόμενος αορίστου χρόνου” νοείται ο εργαζόμενος που έχει σύμβαση ή σχέση εργασίας αορίστου χρόνου στην ίδια επιχείρηση και απασχολείται στην ίδια ή παρόμοια εργασία/απασχόληση, λαμβανομένων υπόψη των προσόντων ή των δεξιοτήτων [...].»

9 Η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαisiού, η οποία φέρει τον τίτλο «Αρχή της μη διάκρισης», προβλέπει στο σημείο της 1 τα εξής:

«Όσον αφορά τις συνθήκες απασχολήσεως, οι εργαζόμενοι ορισμένου χρόνου δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται δυσμενώς σε σχέση με τους αντίστοιχους εργαζομένους αορίστου χρόνου μόνο επειδή έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου, εκτός αν αυτό δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους.»

10 Η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού, με τίτλο «Μέτρα για την αποφυγή κατάχρησης», ορίζει στο σημείο της 1 τα εξής:

«Για να αποτραπεί η κατάχρηση που μπορεί να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, τα κράτη μέλη, ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, συλλογικές συμβάσεις ή πρακτική, ή/και οι

κοινωνικοί εταίροι, όταν δεν υπάρχουν ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα για την πρόληψη των καταχρήσεων, λαμβάνουν κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες ειδικών τομέων ή/και κατηγοριών εργαζομένων ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα:

- α) αντικειμενικούς λόγους που να δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας·
- β) τη μέγιστη συνολική διάρκεια διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου·
- γ) τον αριθμό των ανανεώσεων τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας.»

Το ιταλικό δίκαιο

- 11 Το άρθρο 3 του legge n. 426 – *Provvedimenti straordinari a sostegno delle attività musicali* (νόμου 426, περί εκτάκτων μέτρων για τη στήριξη των μουσικών δραστηριοτήτων), της 22ας Ιουλίου 1977 (GURI αριθ. 206, της 28ης Ιουλίου 1977), απαγορεύει επί ποινή ακυρότητας «τις ανανεώσεις σχέσεων εργασίας οι οποίες, βάσει νομοθετικών ή συμβατικών διατάξεων, συνεπάγονται τη μετατροπή των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου».
- 12 Το άρθρο 1 του decreto legislativo n. 368 – *Attuazione della direttiva 1999/70/CE relativa all'accordo quadro sul lavoro a tempo determinato concluso dall'UNICE, dal CEEP e dal CES* (νομοθετικού διατάγματος 368, περί μεταφοράς στην εθνική έννομη τάξη της οδηγίας 1999/70/EK σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP), της 6ης Σεπτεμβρίου 2001 (GURI αριθ. 235, της 9ης Οκτωβρίου 2001), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης (στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 368/2001), προβλέπει, στην παράγραφο του 01, ότι η σύμβαση εξαρτημένης εργασίας αορίστου χρόνου αποτελεί τη συνήθη μορφή σχέσεως εργασίας, στην παράγραφο του 1, ότι για λόγους τεχνικής φύσεως που αφορούν την παραγωγή, την οργάνωση ή ορισμένη αντικατάσταση μπορεί να προβλέπεται ημερομηνία λήξεως της συμβάσεως και, στην παράγραφο του 2, ότι οι λόγοι αυτοί πρέπει να προβλέπονται γραπτώς.
- 13 Το άρθρο 4 του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 προβλέπει ότι η διάρκεια της συμβάσεως εργασίας ορισμένου χρόνου μπορεί να παραταθεί με τη συναίνεση του εργαζομένου μόνον όταν η αρχική της διάρκεια είναι μικρότερη των τριών ετών. Η παράταση χωρεί άπαξ και υπό την προϋπόθεση ότι υπαγορεύεται από αντικειμενικούς λόγους και αφορά την ίδια εργασία. Το βάρος αποδείξεως των αντικειμενικών λόγων φέρει ο εργοδότης.
- 14 Σύμφωνα με το άρθρο 5 του νομοθετικού διατάγματος 368/2001, όταν, λόγω της συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων, η σχέση εργασίας υπερβαίνει συνολικώς τους 36 μήνες, θεωρείται αορίστου χρόνου.
- 15 Δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 4, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001, οι κανόνες των άρθρων του 4 και 5 δεν εφαρμόζονται στο καλλιτεχνικό και τεχνικό προσωπικό ιδρυμάτων με αντικείμενο τη μουσική παραγωγή.
- 16 Το άρθρο 3, παράγραφος 6, της decreto-legge n. 64 – *recante disposizioni urgenti in materia di spettacolo e attività culturali* (πράξεως νομοθετικού περιεχομένου αριθ. 64, για τη θέσπιση επείγουσών διατάξεων σχετικά με τα θεάματα και τις πολιτιστικές δραστηριότητες), της 30ής Απριλίου 2010 (GURI αριθ. 100, της 30ής Απριλίου 2010), η οποία κυρώθηκε, κατόπιν τροποποιήσεων, με τον legge n. 100 (νόμο αριθ. 100), της 29ης Ιουνίου 2010 (GURI αριθ. 150, της 30ής Ιουνίου 2010, σ. 2), ορίζει, αφενός, ότι το άρθρο 3, παράγραφοι 4 και 5, του νόμου 426 της 22ας Ιουλίου 1977, περί εκτάκτων μέτρων για τη στήριξη των μουσικών δραστηριοτήτων, εξακολουθεί να εφαρμόζεται στα ιδρύματα

λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, παρά τη μετατροπή τους σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, και, αφετέρου, ότι οι διατάξεις του άρθρου 1, παράγραφοι 01 και 2, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 δεν εφαρμόζονται στα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής.

Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 17 Η Μ. Sciotto προσελήφθη ως χορεύτρια στο μπαλέτο του Fondazione Teatro dell'Opera di Roma βάσει περισσότερων συμβάσεων ορισμένου χρόνου οι οποίες ανανεώθηκαν στο πλαίσιο διαφόρων καλλιτεχνικών παραστάσεων που είχαν προγραμματιστεί για την περίοδο από 26 Ιουνίου 2007 έως 30 Οκτωβρίου 2011.
- 18 Θεωρώντας ότι περιλαμβανόταν σε μόνιμη βάση στο προσωπικό του θεάτρου και ότι ασκούσε τα ίδια καθήκοντα με το προσωπικό που είχε προσληφθεί με σύμβαση αορίστου χρόνου, η ενάγουσα της κύριας δίκης άσκησε αγωγή ενώπιον του Tribunale di Roma (πρωτοδικείου της Ρώμης, Ιταλία) στις 20 Απριλίου 2012, υποστηρίζοντας ότι από τις συμβάσεις εργασίας της δεν προέκυπτε η ύπαρξη συγκεκριμένων τεχνικών ή σχετικών με την οργάνωση ή την παραγωγή απαιτήσεων, οι οποίες θα δικαιολογούσαν τη σύναψη των συμβάσεων αυτών για ορισμένο χρόνο. Στο πλαίσιο της αγωγής αυτής, ζήτησε να αναγνωριστεί ο παράνομος χαρακτήρας της ορισμένης διάρκειας των εν λόγω συμβάσεων εργασίας, να μετατραπεί η σχέση εργασίας της σε σύμβαση αορίστου χρόνου και να της επιδικαστεί αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη.
- 19 Με απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2013, το Tribunale di Roma (πρωτοδικείο της Ρώμης) απέρριψε την ως άνω αγωγή με το αιτιολογικό ότι η ειδική εθνική ρύθμιση που έχει εφαρμογή στα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής αποκλείει την εφαρμογή σε αυτά των κανόνων που διέπουν τις συμβάσεις εργασίας του κοινού δικαίου, με αποτέλεσμα να μην επιτρέπεται η μετατροπή των συμβάσεων εργασίας που συνάπτουν τα ιδρύματα αυτά σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου.
- 20 Με την έφεση που άσκησε ενώπιον του Corte d'appello di Roma (εφετείου της Ρώμης, Ιταλία), η Μ. Sciotto, επικαλούμενη την απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (C-238/14, EU:C:2015:128), υποστηρίζει ότι η ειδική εθνική ρύθμιση που εφαρμόζεται στα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής δεν είναι σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης.
- 21 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η ειδική ρύθμιση που εφαρμόζεται στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής είναι ιδιαίτερος πολύπλοκη και γνώρισε τρεις περιόδους, κατά τη διάρκεια των οποίων το νομικό καθεστώς των εν λόγω ιδρυμάτων μεταβλήθηκε διαδοχικά από νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου σε δημόσιους οικονομικούς οργανισμούς και, στη συνέχεια, σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου υπό τη μορφή ιδρυμάτων.
- 22 Κατά το αιτούν δικαστήριο, όμως, το νομοθετικό διάταγμα 368/2001, το οποίο θεσπίστηκε κατά τη διάρκεια της τρίτης περιόδου, ορίζει, στο άρθρο του 11, παράγραφος 4, ότι οι κανόνες που προβλέπονται στα άρθρα του 4 και 5 δεν εφαρμόζονται στο καλλιτεχνικό και τεχνικό προσωπικό των ιδρυμάτων μουσικής παραγωγής. Εξάλλου, το άρθρο 11 του decreto-legge n. 91 – recante Disposizioni urgenti per la tutela, la valorizzazione e il rilancio dei beni e delle attività culturali e del turismo (της πράξεως νομοθετικού περιεχομένου 91, για τη θέσπιση επείγουσών διατάξεων για την προστασία, την αξιοποίηση και την προώθηση των πολιτιστικών αγαθών και δραστηριοτήτων και του τουρισμού), της 8ης Αυγούστου 2013 (GURI αριθ. 186, της 9ης Αυγούστου 2003), η οποία κυρώθηκε με τροποποιήσεις με τον legge n. 112 (νόμο 112), της 7ης Οκτωβρίου 2013 (GURI αριθ. 236, της 8ης Οκτωβρίου 2013, σ. 1), με τίτλο «Επείγουσες διατάξεις για την εξυγίανση των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής και την ανάκαμψη του εθνικού μουσικού συστήματος υψηλού επιπέδου», ορίζει στην παράγραφο του 19 ότι η σχέση εργασίας αορίστου χρόνου με τα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής συνάπτεται αποκλειστικά μέσω δημόσιων διαδικασιών επιλογής.

23 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν η προστασία των εργαζομένων που έχουν συνάψει με τα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου για συνολικό χρονικό διάστημα άνω της τριετίας ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, καθόσον η εφαρμοστέα στον κλάδο αυτόν εθνική ρύθμιση δεν απαιτεί να αναφέρονται οι αντικειμενικοί λόγοι που δικαιολογούν την ανανέωση των συμβάσεων, δεν περιέχει μνεία σχετική με τη μέγιστη διάρκεια των συμβάσεων, δεν προσδιορίζει τον μέγιστο αριθμό ανανεώσεων των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, δεν περιέχει ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα και δεν περιορίζει τη σύναψη συμβάσεων ορισμένου χρόνου στον κλάδο αυτόν στους λόγους αντικαταστάσεως.

24 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Corte d'appello di Roma (εφετείο της Ρώμης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αντιβαίνει στη ρήτρα 5 της [συμφωνίας-πλαisiού] εθνική ρύθμιση (ιδίως το άρθρο 3, παράγραφος 6, της πράξεως νομοθετικού περιεχομένου 64[, για τη θέσπιση επείγουσών διατάξεων σχετικά με τα θεάματα και τις πολιτιστικές δραστηριότητες,] της 30ής Απριλίου 2010, η οποία κυρώθηκε, κατόπιν τροποποιήσεων, με τον νόμο 100 της 29ης Ιουνίου 2010, κατά το μέρος που ορίζει ότι: “Εν πάση περιπτώσει, δεν εφαρμόζονται στα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής οι διατάξεις του άρθρου 1, παράγραφοι 01 και 2, του νομοθετικού διατάγματος [368/2001]”);»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

25 Με το ερώτημά του, όπως είναι διατυπωμένο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της συμφωνίας ορισμένων διατάξεων του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης.

26 Το εναγόμενο στην κύρια δίκη υποστηρίζει ότι η κρινόμενη αίτηση υποβάλλεται απαραδέκτως, καθόσον το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της ερμηνείας του εθνικού δικαίου.

27 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το σύστημα συνεργασίας που εγκαθιδρύει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ στηρίζεται σε σαφή διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου. Στο πλαίσιο διαδικασίας η οποία κινείται δυνάμει του άρθρου αυτού, η ερμηνεία των εθνικών διατάξεων επαφίεται στα εθνικά δικαστήρια και όχι στο Δικαστήριο, το οποίο δεν είναι αρμόδιο να αποφαινεται επί της συμβατότητας των κανόνων του εσωτερικού δικαίου με τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης. Αντιθέτως, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που άπτονται του δικαίου της Ένωσης και επιτρέπουν στο δικαστήριο αυτό να εκτιμήσει τη συμβατότητα κανόνων του εσωτερικού δικαίου προς τη νομοθεσία της Ένωσης (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, Iglesias Gutiérrez και Rion Bea, C-352/14 και C-353/14, EU:C:2015:691, σκέψη 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

28 Μολονότι από τη διατύπωση των προδικαστικών ερωτημάτων που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί της συμβατότητας διατάξεων του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης, τίποτε δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, παρέχοντάς του τα ερμηνευτικά στοιχεία που άπτονται του δικαίου της Ένωσης και που θα του επιτρέψουν να εκτιμήσει τη συμβατότητα των κανόνων του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, Iglesias Gutiérrez και Rion Bea, C-352/14 και C-353/14, EU:C:2015:691, σκέψη 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

29 Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι το υποβαλλόμενο προδικαστικό ερώτημα αφορά κατ' ουσίαν το αν η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, βάσει της οποίας δεν εφαρμόζονται στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής οι κανόνες του κοινού δικαίου που διέπουν τις σχέσεις εργασίας και επιβάλλουν, σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, την αυτόματη μετατροπή της συμβάσεως ορισμένου χρόνου εργασίας σε σύμβαση αορίστου χρόνου, αν η σχέση εργασίας συνεχίζεται πέραν μιας συγκεκριμένης ημερομηνίας.

- 30 Υπενθυμίζεται ότι αντικείμενο της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού είναι η εκπλήρωση ενός από τους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει η συμφωνία-πλαisiο, δηλαδή η οριοθέτηση της δυνατότητας χρησιμοποίησεως διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, οι οποίες θεωρούνται δυνητικά πηγή καταχρήσεων εις βάρος των εργαζομένων, με την πρόβλεψη ορισμένων διατάξεων ελάχιστης προστασίας, προκειμένου να μην καθίσταται επισφαλέστερη η κατάσταση των εργαζομένων (αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2006, Adeneler κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 63, της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 72, και της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψη 25).
- 31 Ειδικότερα, όπως προκύπτει από το δεύτερο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαisiού, καθώς και από τα σημεία 6 έως 8 των γενικών παρατηρήσεών της, η εξασφάλιση της σταθερότητας στην απασχόληση θεωρείται μείζον στοιχείο της προστασίας των εργαζομένων, οι δε συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου μόνον υπό ορισμένες περιστάσεις μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 73, της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 36, και της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, Pérez López, C-16/15, EU:C:2016:679, σκέψη 27).
- 32 Ως εκ τούτου, προκειμένου να αποτρέψει την κατάχρηση των διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού επιβάλλει στα κράτη μέλη τη λήψη ενός τουλάχιστον πραγματικού και δεσμευτικού μέτρου από αυτά που απαριθμεί, εφόσον το εθνικό τους δίκαιο δεν περιλαμβάνει ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα. Τα μέτρα που απαριθμούνται στο σημείο 1, στοιχεία α' έως γ', της εν λόγω ρήτρας αφορούν την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων που δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας, τη μέγιστη συνολική διάρκεια των διαδοχικών αυτών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας και τον αριθμό των ανανεώσεών τους (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 74, της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 37, και της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψη 26).
- 33 Τα κράτη μέλη διαθέτουν συναφώς περιθώριο εκτιμήσεως, καθώς έχουν την ευχέρεια είτε να λάβουν ένα ή περισσότερα από τα μέτρα που απαριθμούνται στην εν λόγω ρήτρα 5, σημείο 1, στοιχεία α' έως γ', είτε, ακόμη, να αρκестούν σε υφιστάμενα ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα (βλ. συναφώς, αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 75, της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 38, και της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψη 27).
- 34 Επομένως, η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού θέτει προς επίτευξη στα κράτη μέλη έναν γενικό σκοπό, την αποτροπή τέτοιων καταχρηστικών πρακτικών, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να επιλέξουν τα μέσα για την επίτευξή του, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά δεν θα αντιβαίνουν προς τον σκοπό και δεν θα περιορίζουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της συμφωνίας-πλαisiού (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 76, της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 39, και της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψη 28).
- 35 Εξάλλου, όπως προκύπτει από τη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, και σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο του προοιμίου της, καθώς και με τα σημεία 8 και 10 των γενικών παρατηρήσεών της, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια, εντός του πλαisiού εφαρμογής της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού και εφόσον τούτο δικαιολογείται αντικειμενικά, να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των συγκεκριμένων κλάδων δραστηριοτήτων ή/και ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 70 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 40).

- 36 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση επιτρέπει την πρόσληψη εργαζομένων στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, χωρίς να προβλέπει κανένα από τα όρια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχεία β' και γ', της συμφωνίας-πλαisiού σχετικά με τη μέγιστη συνολική διάρκεια των συμβάσεων αυτών ή τον αριθμό ανανεώσεών τους. Ειδικότερα, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι συμβάσεις εργασίας στον εν λόγω κλάδο εξαιρούνται ρητώς από το πεδίο εφαρμογής της εθνικής ρυθμίσεως η οποία επιτρέπει τη μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου που ανανεώνονται πέραν ενός ορισμένου χρονικού διαστήματος σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου.
- 37 Καθόσον από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι η εν λόγω εθνική ρύθμιση δεν περιέχει κανένα μέτρο ισοδύναμο με τα προβλεπόμενα από τη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, όσον αφορά το προσωπικό ορισμένου χρόνου στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, πρέπει να διαπιστωθεί αν η χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου στον κλάδο αυτόν μπορεί να δικαιολογηθεί από κάποιον αντικειμενικό λόγο, κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαisiού.
- 38 Ειδικότερα, όπως προκύπτει από το σημείο 7 των γενικών παρατηρήσεων της συμφωνίας-πλαisiού, τα συμβαλλόμενα σε αυτήν μέρη θεώρησαν ότι η σύναψη συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου βάσει αντικειμενικών λόγων αποτελεί μέσο αποτροπής των καταχρηστικών πρακτικών (βλ. συναφώς, αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 86 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 43).
- 39 Συναφώς, όσον αφορά την έννοια των «αντικειμενικών λόγων», αυτή πρέπει να θεωρείται ότι καλύπτει σαφείς και συγκεκριμένες περιστάσεις που χαρακτηρίζουν συγκεκριμένη δραστηριότητα και που, κατά συνέπεια, μπορούν να δικαιολογήσουν στο ειδικό αυτό πλαίσιο τη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Οι περιστάσεις αυτές μπορούν να οφείλονται μεταξύ άλλων στην ιδιαίτερη φύση των καθηκόντων για την εκτέλεση των οποίων έχουν συναφθεί οι συμβάσεις αυτές και στα εγγενή χαρακτηριστικά των καθηκόντων αυτών ή, ενδεχομένως, στην επιδίωξη ενός θεμιτού σκοπού κοινωνικής πολιτικής εκ μέρους ενός κράτους μέλους (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 87 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 44).
- 40 Αντιθέτως, διάταξη της εθνικής νομοθεσίας η οποία απλώς θα επέτρεπε γενικά και αφηρημένα, μέσω κανόνα προβλεπομένου σε νόμο ή κανονιστική πράξη, τη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου δεν θα ήταν σύμφωνη προς τις απαιτήσεις που προσδιορίστηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως. Ειδικότερα, μια τέτοια αμιγώς τυπική διάταξη δεν καθιστά δυνατή τη συναγωγή αντικειμενικών και διαφανών κριτηρίων προκειμένου να ελεγχθεί αν η ανανέωση των συμβάσεων αυτών ανταποκρίνεται πράγματι σε μια γνήσια ανάγκη, είναι πρόσφορη προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και αναγκαία προς τούτο. Μια τέτοια διάταξη ενέχει συνεπώς πραγματικό κίνδυνο καταχρηστικής συνάψεως τέτοιων συμβάσεων και, ως εκ τούτου, δεν είναι συμβατή προς τον σκοπό και την πρακτική αποτελεσματικότητα της συμφωνίας-πλαisiού (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 88 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-238/14, EU:C:2015:128, σκέψη 45).
- 41 Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επίδικη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση δεν επιτρέπει γενικά και αφηρημένα τη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, αλλ' αντιθέτως, περιέχει συναφώς ειδικές και συγκεκριμένες διατάξεις.

- 42 Κατ' αρχάς, η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει κατ' ουσίαν ότι τα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής όπως το εναγόμενο της κύριας δίκης, παρά το γεγονός ότι έχουν συσταθεί με τη μορφή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, εξομοιώνονται με δημόσιους οργανισμούς. Στηρίζεται εν συνεχεία στο γεγονός ότι οι συμβάσεις εργασίας στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων αυτών συνάπτονται κατά παράδοση για ορισμένο χρονικό διάστημα και προβάλλει ιδιαιτέρως, στο πλαίσιο αυτό, τον συνταγματικώς κατοχυρωμένο σκοπό της αναπτύξεως του ιταλικού πολιτισμού και της διαφύλαξεως της ιταλικής ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς. Εξάλλου, επισημαίνει τα εγγενή στον κλάδο αυτόν ειδικά χαρακτηριστικά, καθώς κάθε καλλιτεχνική παράσταση είναι ιδιαίτερη και οι συμβάσεις εργασίας για τους σκοπούς μιας καλλιτεχνικής παραστάσεως διακρίνονται κατ' ανάγκην από εκείνες που συνήφθησαν για προηγούμενες καλλιτεχνικές παραστάσεις. Τέλος, η Ιταλική Κυβέρνηση εξηγεί ότι η εκ του νόμου απαγόρευση της μετατροπής των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου στον κλάδο αυτόν δικαιολογείται από δύο λόγους που συνδέονται στενά με τον εγγενώς δημόσιο χαρακτήρα οργανισμών όπως το εναγόμενο της κύριας δίκης, ο πρώτος από τους οποίους έγκειται στην ανάγκη συγκρατήσεως των δημοσίων δαπανών για τη χρηματοδότηση των οργανισμών αυτών και ο δεύτερος στην αποτροπή της καταστρατηγήσεως του κανόνα σύμφωνα με τον οποίον προϋπόθεση για την πρόσληψη εργαζομένων για αόριστο χρονικό διάστημα είναι η διοργάνωση διαγωνισμού. Η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η προστασία των εργαζομένων εξασφαλίζεται αρκούτως με την υποχρέωση λογοδοσίας που υπέχουν τα μέλη της διοικήσεως των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής όταν συνάπτουν συμβάσεις αντίθετες προς τις εφαρμοστέες εθνικές διατάξεις.
- 43 Όσον αφορά, πρώτον, το επιχείρημα με το οποίο προβάλλεται ο δημόσιος χαρακτήρας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής όπως το εναγόμενο της κύριας δίκης, επισημαίνεται ότι ο χαρακτήρας αυτός δεν ασκεί επιρροή στην προστασία που παρέχει στον εργαζόμενο η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού. Ειδικότερα, κατά πάγια νομολογία, η οδηγία 1999/70 και η συμφωνία-πλαisiού έχουν εφαρμογή και στις συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου που έχουν συναφθεί με τις διοικήσεις και τους λοιπούς φορείς του δημόσιου τομέα (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2006, Adeneler κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 54, και της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, Vassallo, C-180/04, EU:C:2006:518, σκέψη 32), καθώς ο ορισμός της έννοιας των «εργαζομένων ορισμένου χρόνου», όπως διατυπώνεται στη συμφωνία-πλαisiού και ειδικότερα στη ρήτρα της 3, σημείο 1, καταλαμβάνει το σύνολο των εργαζομένων, χωρίς να διακρίνει ανάλογα με τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό χαρακτήρα του εργοδότη με τον οποίον συνδέονται (βλ. συναφώς, αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2006, Adeneler κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 56, της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 67, και της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, Pérez López, C-16/15, EU:C:2016:679, σκέψη 24).
- 44 Δεύτερον, όσον αφορά το επιχείρημα ότι οι συμβάσεις εργασίας στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής συνάπτονται κατά παράδοση για ορισμένο χρονικό διάστημα, είναι σημαντική η διαπίστωση ότι το να επιτρέπεται σε κράτος μέλος να επικαλείται τη διαχρονικότητα των κανόνων προκειμένου να απαλλαγεί από την υποχρέωση τηρήσεως της γενικής υποχρεώσεως που υπέχει δυνάμει της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, δηλαδή της πραγματικής και δεσμευτικής λήψεως ενός τουλάχιστον από τα απαριθμούμενα σε αυτήν μέτρα για την πρόληψη της καταχρήσεως των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, όχι μόνον δεν βρίσκει κανένα νομικό έρεισμα στις διατάξεις της συμφωνίας-πλαisiού, αλλά και είναι αντίθετο προς έναν από τους επιδιωκόμενους με αυτήν σκοπούς ο οποίος υπενθυμίζεται στη σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως, δηλαδή προς τη σταθερότητα της απασχολήσεως ως μείζον στοιχείο της προστασίας των εργαζομένων, και θα περιόριζε επομένως σημαντικά τις κατηγορίες προσώπων που μπορούν να ωφεληθούν από τα προβλεπόμενα στη ρήτρα αυτή προστατευτικά μέτρα.
- 45 Επιπλέον, επισημαίνεται ότι, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι η ανάπτυξη του ιταλικού πολιτισμού και η διαφύλαξη της ιταλικής ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς συνιστούν σκοπούς άξιους συνταγματικής προστασίας, η Ιταλική Κυβέρνηση δεν εξηγεί για ποιον λόγο η επίτευξη των σκοπών αυτών επιβάλλει στους εργοδότες του πολιτιστικού και καλλιτεχνικού κλάδου να προσλαμβάνουν

αποκλειστικά προσωπικό με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Ειδικότερα, σε αντίθεση με άλλες υπηρεσίες δημόσιας ωφέλειας, όπως η υγεία ή η δημόσια παιδεία, ο κλάδος αυτός δεν φαίνεται να απαιτεί σταθερή επάρκεια του αριθμού των εργαζομένων που απασχολεί σε σχέση με τον αριθμό των προσώπων που θα χρησιμοποιήσουν εν δυνάμει τις υπηρεσίες του ή να πρέπει να προβλέψει προσωπικό ασφαλείας σε μόνιμη βάση ή άλλους παράγοντες που είναι δύσκολο να προβλεφθούν.

- 46 Τρίτον, όσον αφορά το επιχείρημα περί των ιδιαιτεροτήτων που είναι εγγενείς στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, είναι αληθές ότι ο ετήσιος προγραμματισμός καλλιτεχνικών θεαμάτων συνεπάγεται κατ' ανάγκην για τον εργοδότη προσωρινές ανάγκες όσον αφορά τις προσλήψεις.
- 47 Συνεπώς, η προσωρινή πρόσληψη εργαζομένου για την κάλυψη προσωρινών και συγκεκριμένων αναγκών του εργοδότη σε προσωπικό μπορεί καταρχήν να αποτελεί «αντικειμενικό λόγο», κατά την έννοια της ρήτηρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαisiού (βλ. συναφώς, αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 91, και της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, Pérez López, C-16/15, EU:C:2016:679, σκέψη 44).
- 48 Ειδικότερα, οι καλλιτεχνικές ή τεχνικές απαιτήσεις που συνδέονται με τις παραστάσεις θεαμάτων μπορούν να είναι τέτοιες που να καθιστούν αναγκαία μια πρόσληψη για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Το ίδιο ισχύει όταν πρέπει να αντικατασταθεί ένας καλλιτέχνης ή τεχνικός ο οποίος βρίσκεται σε άδεια, παραδείγματος χάριν, λόγω ασθένειας ή λόγω μητρότητας.
- 49 Αντιθέτως, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου μπορούν να ανανεώνονται προς τον σκοπό της πάγιας και διαρκούς ασκήσεως, έστω και υπό καθεστώς μερικής απασχολήσεως, καθηκόντων στα επίμαχα πολιτιστικά ιδρύματα, τα οποία εμπίπτουν στη συνήθη δραστηριότητα του κλάδου των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής.
- 50 Η τήρηση της ρήτηρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαisiού απαιτεί συναφώς να επιβεβαιώνεται κατά τρόπο συγκεκριμένο ότι η ανανέωση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου αποσκοπεί στην κάλυψη προσωρινών αναγκών.
- 51 Ωστόσο, αφενός, η επίδικη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση δεν εξαρτά από καμιά τέτοιας φύσεως προϋπόθεση την παρέκκλιση που εισάγει από τους εφαρμοστέους στις συμβάσεις εργασίας κανόνες του κοινού δικαίου με τους οποίους τιμωρείται η κατάχρηση των διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου.
- 52 Αφετέρου, η επίδικη στην κύρια δίκη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας φαίνεται να έχει καλύψει όχι απλές προσωρινές ανάγκες του εργοδότη, αλλά μάλλον τις ανάγκες του συνήθους προγραμματισμού του.
- 53 Καίτοι ο ετήσιος προγραμματισμός διαφόρων θεαμάτων μπορεί να απαιτεί την πρόσληψη εργαζομένων ειδικών καθηκόντων ή επιπλέον εργαζομένων, εντούτοις, δεν προκύπτει από τον φάκελο που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο ότι οι καλλιτεχνικές παραστάσεις για τις οποίες συνήφθησαν οι συμβάσεις της ενάγουσας της κύριας δίκης είχαν συγκεκριμένο χαρακτήρα ούτε ότι δημιούργησαν προσωρινή μόνον ανάγκη από άποψη προσωπικού.
- 54 Κατά τα λοιπά, οι διάφορες συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου με τις οποίες προσελήφθη η ενάγουσα οδήγησαν στην άσκηση παρόμοιων δραστηριοτήτων επί πολλά έτη, παρότι η εν λόγω σχέση εργασίας θα μπορούσε να έχει καλύψει ανάγκη που δεν ήταν προσωρινή, αλλά διαρκής, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει.
- 55 Τέταρτον, όσον αφορά τα επιχειρήματα τα σχετικά με τους λόγους δημοσιονομικής φύσεως, υπενθυμίζεται ότι τέτοιοι λόγοι μπορούν να αποτελούν το έρεισμα των επιλογών κράτους μέλους σε σχέση με την κοινωνική του πολιτική και να επηρεάζουν τη φύση και το εύρος εφαρμογής των

μέτρων κοινωνικής προστασίας που επιθυμεί να θεσπίσει, πλην όμως δεν αποτελούν αυτοί καθεαυτούς τον επιδιωκόμενο με την πολιτική αυτή σκοπό και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να δικαιολογήσουν την απόλυτη έλλειψη μέτρων που αποτρέπουν την καταχρηστική σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιο (απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 110, και διάταξη της 21ης Σεπτεμβρίου 2016, Popescu, C-614/15, EU:C:2016:726, σκέψη 63).

- 56 Πέμπτον, υπενθυμίζεται ότι εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει την ανανέωση διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου προκειμένου να αντικατασταθούν μέλη του προσωπικού εν αναμονή της περατώσεως διαγωνισμών για την πρόσληψη εργαζομένων αορίστου χρόνου δεν είναι αυτή καθεαυτήν αντίθετη προς τη συμφωνία-πλαίσιο και μπορεί να δικαιολογηθεί από αντικειμενικό λόγο.
- 57 Ωστόσο, η συγκεκριμένη εφαρμογή του λόγου αυτού πρέπει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της δραστηριότητας για την οποία πρόκειται και των όρων της ασκήσεώς της, να είναι σύμφωνη προς τις επιταγές της συμφωνίας-πλαίσιο (βλ. επ' αυτού, απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψεις 91 και 99, καθώς και διάταξη της 21ης Σεπτεμβρίου 2016, Popescu, C-614/15, EU:C:2016:726, σκέψη 64).
- 58 Στην προκειμένη περίπτωση, ο φάκελος που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο δεν περιέχει κανένα στοιχείο σχετικό με το ενδεχόμενο συμμετοχής της ενάγουσας της κύριας δίκης σε διαγωνισμούς που διοργανώνει ο εργοδότης της, αλλ' ούτε και με την ίδια τη διεξαγωγή τέτοιων διαγωνισμών.
- 59 Τέλος, όσον αφορά την απαγόρευση από την εθνική νομοθεσία της μετατροπής των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σχέσεις εργασίας αορίστου χρόνου στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, υπενθυμίζεται ότι η συμφωνία-πλαίσιο δεν επιβάλλει γενική υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέπουν τη μετατροπή των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου. Πράγματι, η ρήτρα 5, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαίσιο καταλείπει καταρχήν στα κράτη μέλη τη μέριμνα να καθορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες οι συμβάσεις ή οι σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου θεωρούνται ως αορίστου χρόνου. Εξ αυτού συνάγεται ότι η συμφωνία-πλαίσιο δεν ορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να γίνεται χρήση των συμβάσεων ορισμένου χρόνου (απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 80, και διάταξη της 11ης Δεκεμβρίου 2014, León Medialdea, C-86/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2447, σκέψη 47).
- 60 Πάντως, προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνη με τη συμφωνία-πλαίσιο εθνική ρύθμιση όπως η επίδικη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία απαγορεύει τη μετατροπή μιας σειράς συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, πρέπει η εσωτερική έννομη τάξη του κράτους μέλους να προβλέπει για τον συγκεκριμένο κλάδο άλλο αποτελεσματικό μέτρο για την αποφυγή της καταχρήσεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και, ενδεχομένως, για τη σχετική επιβολή κυρώσεων (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, Martínez Andrés και Castrejana López, C-184/15 και C-197/15, EU:C:2016:680, σκέψη 41, και της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψη 34).
- 61 Δεν αμφισβητείται ωστόσο ότι, ακόμη και σε περίπτωση καταχρήσεως, οι εργαζόμενοι του κλάδου των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής δεν έχουν δικαίωμα σε μετατροπή των συμβάσεών τους εργασίας ορισμένου χρόνου σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου ούτε μπορούν να υπολογίζουν σε άλλες μορφές προστασίας, όπως θα ήταν η οριοθέτηση της δυνατότητας συνάψεως συμβάσεων ορισμένου χρόνου.
- 62 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, όσον αφορά τον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, η ιταλική έννομη τάξη δεν περιλαμβάνει κανένα αποτελεσματικό μέτρο κατά την έννοια της νομολογίας που παρατέθηκε ανωτέρω, στη σκέψη 60 της παρούσας αποφάσεως, το

οποίο να επιβάλλει κυρώσεις για την κατάχρηση των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, παρά το γεγονός ότι το προσωπικό του κλάδου αυτού δεν μπορεί να ζητήσει αποζημίωση λόγω της ζημίας που υφίσταται, σε αντίθεση με τους εργαζομένους στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro (C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψεις 35 και 36).

- 63 Όσον αφορά την υποχρέωση λογοδοσίας των μελών της διοικήσεως, την οποία η Ιταλική Κυβέρνηση προβάλλει ως αποτελεσματικό μέτρο, υπενθυμίζεται ότι η εθνική νομοθεσία υποχρεώνει τις διοικήσεις να ζητούν από τα υπεύθυνα σχετικώς μέλη της διοικήσεως την επιστροφή των ποσών που κατέβαλαν στους εργαζομένους ως αποζημίωση για τη ζημία που αυτοί υπέστησαν λόγω παραβάσεως των διατάξεων περί προσλήψεων και απασχολήσεως, όταν η παράβαση αυτή έγινε εκ προθέσεως ή οφείλεται σε βαριά αμέλεια. Η υποχρέωση αυτή των διοικήσεων, όμως, αποτελεί ένα μόνον από τα μέτρα με σκοπό την πρόληψη και την πάταξη της καταχρήσεως των συμβάσεων ορισμένου χρόνου και εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν αυτή η υποχρέωση λογοδοσίας έχει αρκούντως αποτελεσματικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα των κανόνων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογήν της συμφωνίας-πλασιού (βλ. επ' αυτού, απόφαση της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψεις 52 και 53).
- 64 Συναφώς, όταν το δίκαιο της Ένωσης δεν προβλέπει ειδικές κυρώσεις για την περίπτωση κατά την οποία διαπιστώνονται παρά ταύτα καταχρηστικές πρακτικές, εναπόκειται στις εθνικές αρχές να λαμβάνουν μέτρα που πρέπει όχι μόνον να ανταποκρίνονται στην αρχή της αναλογικότητας, αλλά και να είναι αρκούντως αποτελεσματικά και αποτρεπτικά για να εξασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων που έχουν θεσπιστεί κατ' εφαρμογήν της συμφωνίας-πλασιού (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 77 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψη 29).
- 65 Επομένως, όταν έχει γίνει κατάχρηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα εφαρμογής μέτρου που να παρέχει αποτελεσματικές και ισοδύναμες εγγυήσεις για την προστασία των εργαζομένων, ώστε να επιβάλλονται οι δέουσες κυρώσεις για την κατάχρηση αυτή και να εξαλείφονται οι συνέπειες της παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης (βλ. συναφώς, αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2014, Mascolo κ.λπ., C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13, EU:C:2014:2401, σκέψη 79 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 7ης Μαρτίου 2018, Santoro, C-494/16, EU:C:2018:166, σκέψη 31).
- 66 Επομένως, η περίπτωση στην οποία το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει άλλο αποτελεσματικό μέτρο για την αποτροπή και την πάταξη των καταχρηστικών πρακτικών που έχουν ενδεχομένως διαπιστωθεί εις βάρος του προσωπικού των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής συνιστά κατάσταση ικανή να θίξει τον σκοπό και την πρακτική αποτελεσματικότητα της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλασιού.
- 67 Κατά πάγια νομολογία, η απορρέουσα από οδηγία υποχρέωση των κρατών μελών να επιτύχουν το αποτέλεσμα το οποίο προβλέπει η οδηγία αυτή, καθώς και το καθήκον τους, βάσει του άρθρου 4 ΣΕΕ, να λαμβάνουν όλα τα γενικά ή ειδικά μέτρα που είναι κατάλληλα να διασφαλίσουν την εκπλήρωση της ως άνω υποχρεώσεως βαρύνει όλες τις αρχές των κρατών μελών εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων τους, περιλαμβανομένων και των δικαιοδοτικών αρχών (απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, Martínez Andrés και Castrejana López, C-184/15 και C-197/15, EU:C:2016:680, σκέψη 50 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 68 Απόκειται επομένως στις δικαιοδοτικές αρχές του κράτους μέλους να εξασφαλίσουν την τήρηση της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασιού, μεριμνώντας ώστε να μην αποτρέπονται, λόγω της ελπίδας τους να συνεχίσουν να απασχολούνται στον συγκεκριμένο κλάδο, οι εργαζόμενοι εις βάρος των οποίων σημειώθηκε κατάχρηση διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου από το να προβάλλουν ενώπιον των εθνικών αρχών, περιλαμβανομένων και των δικαιοδοτικών, τα δικαιώματα που απορρέουν από την εφαρμογή εκ μέρους της εθνικής νομοθεσίας όλων των προληπτικών μέτρων

που προβλέπει η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού (βλ. επ' αυτού, απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, Martínez Andrés και Castrejana López, C-184/15 και C-197/15, EU:C:2016:680, σκέψη 51 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 69 Ειδικότερα, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει τις σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου, κατά το μέτρο του δυνατού και όταν σημειώνεται κατάχρηση των διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, κατά τρόπον ώστε να επιβάλλονται οι δέουσες κυρώσεις για την κατάχρηση αυτή και να εξαλείφονται οι συνέπειες της παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης (διάταξη της 11ης Δεκεμβρίου 2014, León Medialdea, C-86/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2447, σκέψη 56).
- 70 Εν προκειμένω, δεδομένου ότι η επίδικη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση περιέχει κανόνες εφαρμοστέους στις συμβάσεις εργασίας του κοινού δικαίου οι οποίοι επιβάλλουν, σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, την αυτόματη μετατροπή της συμβάσεως ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου όταν η σχέση εργασίας συνεχίζεται πέραν μιας συγκεκριμένης ημερομηνίας, η εφαρμογή του κανόνα αυτού στην υπόθεση της κύριας δίκης θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει μέτρο για την πρόληψη μιας τέτοιας καταχρήσεως, κατά την έννοια της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαisiού.
- 71 Εν πάση περιπτώσει, όπως υποστήριξε και η Επιτροπή, αν η επίδικη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση δεν επιτρέπει σε καμιά περίπτωση τη μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, τότε είναι πιθανόν να εισάγει άνιση μεταχείριση μεταξύ εργαζομένων ορισμένου χρόνου του κλάδου αυτού και εργαζομένων αορίστου χρόνου άλλων κλάδων, καθώς οι τελευταίοι, μετά τη μετατροπή της συμβάσεως εργασίας τους σε περίπτωση παραβάσεως των κανόνων περί συνάψεως συμβάσεων ορισμένου χρόνου, δύνανται να χαρακτηριστούν αντίστοιχοι εργαζόμενοι αορίστου χρόνου κατά την έννοια της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού.
- 72 Κατόπιν των ανωτέρω, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, δυνάμει της οποίας δεν εφαρμόζονται στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής οι κανόνες του κοινού δικαίου που διέπουν τις σχέσεις εργασίας και επιβάλλουν, σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, την αυτόματη μετατροπή της συμβάσεως ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου, αν η σχέση εργασίας συνεχίζεται πέραν μιας συγκεκριμένης ημερομηνίας, όταν η εσωτερική έννομη τάξη δεν προβλέπει κανένα άλλο αποτελεσματικό μέτρο για την πάταξη των καταχρηστικών πρακτικών που διαπιστώνονται στον κλάδο αυτόν.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 73 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δέκατο τμήμα) αποφαινεται:

Η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999 και έχει προσαρτηθεί στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, δυνάμει της οποίας δεν εφαρμόζονται στον κλάδο δραστηριότητας των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής οι κανόνες του κοινού δικαίου που διέπουν τις σχέσεις εργασίας και επιβάλλουν, σε

περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, την αυτόματη μετατροπή της συμβάσεως ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου, αν η σχέση εργασίας συνεχίζεται πέραν μιας συγκεκριμένης ημερομηνίας, όταν η εσωτερική έννομη τάξη δεν προβλέπει κανένα άλλο αποτελεσματικό μέτρο για την πάταξη των καταχρηστικών πρακτικών που διαπιστώνονται στον κλάδο αυτόν.

(υπογραφές)